

ԼՂԺ :

Վաշիւի այծ :

ԹԻՊԻՏ և աս կենդանին ոչխարին կարգը կը սեպուի՝ սովորաբար ոչխարներու հետ քալելուն համար, բայց իրօք շատ տարբեր է անոնցմէ, ու մասնաւոր տեսակ է. անանկ որ էջը ու ձին աւելի կընմանին իրարու՝ քան թէ այծն ու ոչխարը :

Ինուծեամբ աւելի զգայուն է այծը և աւելի օգուտ կը բերէ մար-

դուս՝ քան թէ ոչխարը. դիւրաւ կ'ընտանենայ, զինքը սիրողին հետ ինքն ալ սէր կը կապէ, և ոչխարէն աւելի ուժով՝ արագաշարժ ու թեթեւ է. անոր չափ վախկոտ ալ չէ, հապա աւելի աշխոյժ, անհանդարտ ու ցատքաւոր է : ԼՂԺերը կառավարելը դժուար է. վասն զի շատ կը սիրեն մինակ պտըտիլ, ապառաժներէն վեր ելլել, ժայռերու գլուխն ու փոսերու եզերքը պառկիլ : ԼՂԺը լզօրաւոր կազմուածք ունենալուն՝ քիչ բանով կ'ապրի. գրեթէ ամէն տեսակ խոտ կ'ուտէ. ոչխարին պէս սաստիկ տա-

1 Սեր լեզուին մէջ այծ (սէւի) սովորաբար ընտանի էգ այծին կ'ըսենք : Յոյնք ալ թերեւ մեզմէ առած՝ «ի+» կամ է+» կ'ըսեն. իսկ ընտանի արուին Նիսալ (Նէսէ, Էրսէճ) կ'ըսենք. «ի» կամ «ալ» կ'ըսուի վայրի արուն. իսկ այծ ու ձագը ուլ (ուլաֆ, օլլաֆ) :

քէն նեղութիւն չքաշեր . արեւուն մէջ կը քնանայ ու չփնասուիր . փութոր կէն ամենեւին չվախնար , անձրեւէն ալ չքաշուիր , բայց կ'երենայ թէ ցուրտէն կը զգուշանայ : Շատ փոփոխական բնութիւն ունի , ինչպէս իր ամենայն գործքերէն յայտնի է . վասն զի արածելու ատեն մէյմը կը քալէ , մէյմը կը կենայ , մէյմը կը վազէ , մէյմը կը ցատքըտէ , մէյմը ընկերներուն կը մօտենայ , մէյմը կը հեռանայ , մէյմը կը պահուի , մէյմը կը փախչի , և ոչխարներուն հետ քալած ատենը միշտ խումբէն գուրս կ'ելլէ : յշակուած տեղերուն մեծ փնաս կ'ընեն այծերը . վասն զի որչափ որ դաւար ճիւղեր ու կակուղ կեղեւներ գտնեն՝ անյադաբար կը կրծեն ու ծաւերը կը չորցընեն . ջրային , թաց , ու պարարտ խոտ եղած տեղուանքէ շատ կը վախնան :

Բարեխառն երկիրներու մէջ այծերը ձմեռ ատեն ալ ազատ կը թողուն : Բրածելու համար առաւօտը կանուխ դաշտը կը հանեն . վրան ցօղ իջած խոտը թէպէտ ոչխարներուն փնասակար , բայց այծերուն օգտակար է : Իսկ ձիւնի ու եղեամի ատեն այծերը ամենեւին գուրս չեն հաներ . և ան միջոցին քանի որ փարախի մէջ են՝ իրենց խոտ ու աշնան ատեն ժողված մանր ճիւղեր , կաղամբ , շողգամ , և ուրիշ խոտեղէններ կուտան : Բայծերէն շատը իրենց կաթին մեծ մասը իրենք կը խմեն : Որպէս զի առատ կաթ բերէ այծը , շատ ջուր խմցնելու է , երբեմն ալ 'աղբորակ' , կամ 'աղի ջուր' տալու է :

Բայծը սովորաբար մէկ ուլ մը կը բերէ , երբեմն երկուք , խիստ քիչ անգամ իրեք . իսկ ձագը կամ ուլը մէկ տարուընէ կամ տասներու թը ամիսէն ետքը կը սկսի ծնանիլ ինչուան եօթը տարի : Երեսներէն սաստիկ հոտած ըլլալը մնէն չէ , հապա մորթէն է : Բայծը տասը կամ տասուերկու տարի կրնայ

ապրիլ . բայց սովորաբար չեն թողուր որ այնչափ ապրի , հապա դեռ ձագ չբերած կը մորթեն . վասն զի որչափ ծերանայ , այնչափ միտը անհամ կ'ըլլայ : Սովորաբար նոխազներն ու այծերը եղջիւրաւոր կ'ըլլան . բայց առանց եղջիւրի նոխազ ու այծ ալ շատ կը գտնուի : Երեսներէն իրենց բուրդին գոյնէն է . կ'ըսեն թէ ճերմակ այծերն ու անոնք որ եղջիւր չունին՝ աւելի զօրաւոր և ուժեղ կ'ըլլան : Բայծուն կաթը աւելի առողջարար և աւելի աղէկ է , քան թէ ոչխարինը , և դեղի համար ալ կը գործածուի :

Բայծը վերի ծամելիքներուն վրայ կրծող ակուայ չունի , և իրեն տարիքը եղջիւրներուն ու ակուաներուն ամէն մէկ ծունկերէն կը ճանցցուի : Երկայ ալ եզներուն ու ոչխարներուն պէս չորս ստամոքս ունի և կ'որոճայ . կը զակին տակն ալ պզտի մօրուք մը ունի : Բայծը գրեթէ աշխարհքիս մեծ մասին մէջ կը գտնուի . բայց Կուի-նէայի և ուրիշ տաք երկիրներու մէջ աւելի մանր է , Ռուսաստանի ու Եւրոպայի ցուրտ կողմերը սովորականէն աւելի մեծ . իսկ Գաղատիայի ու Եսորեստանի այծերը խիստ անուանի են իրենց բուրդին փափկութեանն ու մարմնոյն մեծութեանը համար : Երեսնապէս երեւելի է լիպեթի ու Բաշմիրի այծը , և ասոնց բուրդէն կը շինուին ազնիւ շալերը : Եւրոպայի մէջ շալին գործածութիւնը 1798^{ին} ատենները մտաւ կ'ըսեն , որ Գաղղիացիք երբոր Եգիպտոսի տիրեցին՝ պատերազմի մէջ սպաննուողներուն աւալը կողոպտելու ատեն տեսան որ անոնց փակեղը շալէ էր : Գաղղիացի զինուորները առջի բերան ասոր գործածելուն կերպը ու յարգը չգիտնալով , կտոր կտոր կ'ընէին ու վզերին կը կապէին , և աս շալերէն շատ մը Գաղղիա խրկեցին . հոն կամաց կամաց տեսնելով ասոր գեղեցկութիւնը , սկսան ան այծերէն շատ մը Գաղղիա բերել տալ , ու մազերնէն շալ հիւսել և ու

րիշ հագուստներ չինեւ, թէպէտ և
Քաշմիրի շաւին չկրցան հասցընել:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դ. Ինչպէս պէտք է կրել արշաք աս-
տուածաշաշտաւորութեան մէջ:

ՍԱՐԴՈՒՍ երջանկութեանը հա-
մար ուրիշ ամէն տեղեկութեանէ աւե-
լի հարկաւորն ու օգտակարն է հաւա-
տոյ բաներուն տեղեկութիւնը. վասն
զի մէկը առանց գիտուն ըլլալու կր-
նայ երջանիկ ըլլալ, բայց առանց հա-
ւատոյ ոչ երբէք: Հաւատքով միայն
է որ հոգին ճշմարիտ խաղաղութի
կը գտնէ, և ամէն նեղութեան կը
համբերէ. թշուառութեան ատեն
մեծ միտթարութիւնն իսկ ան է, յաջո-
ղութեան ատեն ալ զմեզ մեր չափին
մէջ բռնողը ան է: Ուստի ամենա-
հարկաւոր է որ կրօնքի տեղեկութիւնը
ու ըստուծոյ հրամանները ի գործ
դնելը տղոց մտքին մէջ պզտիկուց
տպաւորուի: Ս ամն զի ինչպէս ուրիշ
անգամ ըսինք, ինչ և իցէ բան թէ
որ պզտիկութեան ատեն տպաւորուի՝
անջնջելի կը մնայ տղոց մտքին մէջ.
ուստի այնպէս սորվեցընելու է տը-
ղոց աս կրօնքի սկզբունքները, որ ոչ
չար օրինակով և ոչ սաստիկ կրքերէ ի-
րենց կրօնքին հաստատութիւնը խախ-
տի: Բայց աս սկզբունքները տպաւոր-
ելու ատեն որչափ սխալմունքներ,
որչափ գէշ կերպեր կը բանեցընեն ու-
մանք. ասոնց գլխաւորները համառօտ
մը դնենք հոս՝ որպէս զի զգուշանան:

Ա. Տղոց պէտք է շատ այնպիսի ա-
ղօթքներ ընել տալ՝ որուն իմաստը
չեն ըմբռներ, հապա պէտք է աղօթ-
քին ոյժն ու իմաստը բացատրել, մա-
նաւանդ անոնք որ սովորական աղօթք-
ներ են, որպէս զի սրտերնին ու

մտքերնին հոգեւոր եռանդով լեցուի:

Բ. Պէտք է անհոգութիւն ընել
տղոց հաւատոյ վարդապետութիւն-
ները սորվեցընելու, և առաքինական
գլխաւոր սկզբունքները հասկըցընե-
լու. վասն զի թէ որ չգիտնան թէ ա-
ռաքինութիւնը ինչ բանի մէջ կը փայ-
լի և ինչ օգուտներ ունի անիկայ, ի
գործ դնելու ալ անհոգ կ'ըլլան, և
ասոր ներհակ՝ չեն գիտնար թէ ինչ
ճամբով ախտերէ պիտի զգուշանան:

Գ. Խիստ օգտակար է տղոց սուրբ
գրքին մէջի հաւատոյ ու բարի վա-
րուց վերաբերեալ պատմութիւնները
պատմել: Բայց ծնողք կան որ փոխա-
նակ ասանկ հոգեւոր պատմութիւն-
ներ պատմելու, խենդումենդ ուրուա-
կաններ ու սուտ ու մոլտ տեսիլներ
կը պատմեն, որ շատ գէշ ու փասա-
կար բան է:

Դ. Պէտք է շատ անգամ լսեն տղաք
իրենց ծնողքներէն թէ սուրբերուն
չէ թէ ան կերպով աղօթք կ'ընենք
որ իբր թէ անոնց ձեռքը ըլլար մեզի
շնորհք տալն ու չտալը. հապա անոր
համար որ մեզի բարեխօս ըլլան ըս-
տուծոյ առջեւ. ապա թէ ոչ, ծայրը
աւելորդապաշտութեան կ'երթայ, և
եկեղեցին սուրբ ժողովքներով այս-
պիսի աւելորդապաշտութիւնները ար-
գիլած է. եպիսկոպոսներուն ու քա-
րոզիչներուն ալ պարտք դրած է որ
հաւատացելոց սորվեցընեն թէ ինչ-
պէս պիտի խնդրեն սրբոց բարեխօ-
սութիւնը, և զանոնք օգնութիւն
պիտի կանչեն:

Ե. Շատ անգամ հասարակ ժո-
ղովուրդը իրենց որդւոցը չեն կրնար
սորվեցընել թէ ճշմարիտ աստուած-
պաշտութիւն միայն արտաքին պարտ-
քերը կատարելուն վրայ չէ, հապա
աւելի ըստուծոյ պատուիրանքները
պահելուն վրայ է, և թէ կատարեալ
քրիստոնեայ չէ ան մարդը որ առա-
քինի չէ. ինչպէս որ կը զուրցէ Պա-
ւիթ մարգարէն. «Պատարագ ըս-
տուծոյ հոգի խոնարհ. զսիրտ սուրբ
և զհոգի խոնարհ ըստուած ոչ ար-